

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

МІНАЄВ Андрій В'ячеславович

УДК 94(4+7)"1965/1969":329.78

**МОЛОДІЖНИЙ РУХ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 60-Х РР. ХХ СТ.
В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА США:
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ**

07.00.02 – Всесвітня історія

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук**

Чернівці - 2006

Дисертацією
є рукопис
Робота виконана
на кафедрі історії нового та новітнього часу Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Сич Олександр Іванович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри
історії нового та новітнього часу, професор

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Алексієвець Микола Миронович,
Тернопільський державний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
декан історичного факультету,
завідувач кафедри нової і новітньої історії
та методики викладання історії, професор

доктор історичних наук, професор
Віднянський Степан Васильович,
Інститут історії України НАН України,
завідувач відділом всесвітньої історії
і міжнародних відносин, професор

Провідна установа: Донецький національний університет,
кафедра всесвітньої історії (м. Донецьк)

Захист відбудеться “__” _____ 2006 року о ____ годині, на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д 76.051.06 у Чернівецькому
національному університеті імені Юрія Федьковича за адресою:
58012, м. Чернівці, вул. Кафедральна, 2 (корпус 14, ауд. 18).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
за адресою: 58012, м. Чернівці, вул. Лесі Українки, 23.

Автореферат розісланий “__” _____ 2006 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.Я. Лупул

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Помітне місце серед визначних подій ХХ століття займає небувалий спалах молодіжної активності в країнах Західної Європи та США в другій половині 60–х рр. Масові виступи молоді, з одного боку, спричинили гостру політичну кризу в багатьох західних державах, а, з іншого, стали одночасно результатом і проявом глибокої кризи основних соціальних (світоглядних, культурних, освітньо-виховних тощо) цінностей західного суспільства. Його лідери та активісти прагнули повалити ненависний їм “істеблішмент” з усіма складовими – інститутами влади, традиціями, освітою та культурними надбаннями тощо. Вони пропонували суспільству в якості альтернативи новий тип молодого людини з особливими молодіжною ідеологією та світоглядом, специфічними і притаманними лише їй стилем життя, поведінкою, зовнішнім виглядом тощо.

Попри значну відстань у часі, актуальність вивчення феномену "революції молодих" з роками не зменшується. Періодичні виступи студентів у Східній Азії, рух антиглобалістів, масові студентські заворушення в Москві в другій половині 90-х рр., нещодавні бешкети молодіжних банд у кварталах етнічних меншин Західної Європи примушують зарубіжних науковців та урядових аналітиків звертатися до подій 60-х рр. минулого століття з метою з'ясування певних закономірностей розвитку молодіжної категорії населення.

Не менш актуальним дослідження молодіжного руху другої половини 60-х рр. є для нашої держави. Події осені – зими 2004 р. показали здатність українського студентства до небаченої раніше активності. Зважаючи на можливість розгортання молодіжного протесту в майбутньому, уроки кінця 60-х рр. є досить цінними і мають бути враховані.

Сьогодні настав час здійснення виваженого аналізу основних аспектів молодіжного руху другої половини 60–х рр. під кутом зору сучасності, враховуючи всі процеси, зрушення та явища у світовій історії за останні десятиліття. Особливо тепер, коли вітчизняна історіографія більше не обмежена ідеологічними догмами і відомі наслідки молодіжного руху 60-х рр., існує можливість більш об'єктивного підходу до оцінки даного явища.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане з розробкою затвердженої

комплексної наукової теми кафедри історії нового та новітнього часу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича "Актуальні проблеми історії нового та новітнього часу країн Західної Європи та Північної Америки".

Мета і завдання дослідження. **Метою** є здійснення комплексного ретроспективного аналізу молодіжного руху другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи та США. Автор не передбачав у своїй дисертації відтворення хронологічної послідовності подій, обмеживши її висвітленням головних аспектів, дослідження яких є найбільш важливим для розуміння суті молодіжного руху другої половини 60-х рр. як історичного феномену.

Досягненню поставленої мети підпорядковані наступні **завдання**:

- розкрити властивості молоді як соціально-демографічної категорії;

- встановити особливості становища молоді 60-х рр. в країнах Заходу;

- проаналізувати соціально-економічні, політичні, культурно-освітні та психологічні передумови і причини активізації молодіжного руху в країнах Західної Європи та США в другій половині 60-х рр. ХХ ст.;

- визначити основні витoki формування молодіжної ідеології другої половини 60-х рр. та її особливості;

- охарактеризувати найбільш загальні риси молодіжної контркультури 60-х рр.;

- дослідити форми і прояви молодіжного протесту, виділити основні його типи та особливості головних етапів розвитку;

- проаналізувати причини занепаду молодіжного руху в країнах Західної Європи та США на рубежі 60 – 70-х рр. ХХ ст.

Об'єктом дослідження є молодь як соціально-демографічна категорія з притаманними їй особливостями.

Предметом дослідження виступає молодіжний рух другої половини 60-х рр. в країнах Західної Європи та США.

Мета і завдання даного дисертаційного дослідження, його специфіка і складність визначили *методи дослідження*. Дисертант вважає за доцільне подати молодіжний рух другої половини 60-х рр. в країнах Заходу діалектично, розкрити його характерні риси та особливості як історичного феномену, і, водночас, простежити динаміку його розвитку. Використання проблемного підходу

дозволило висвітлити ті аспекти молодіжного руху другої половини 60-х рр., які є визначальними для цілісного розуміння даного явища. Водночас автор при здійсненні комплексного аналізу проблем намагався дотримуватись загальнофілософських принципів єдності загальних властивостей явища та його конкретних проявів, об'єктивних та суб'єктивних чинників розвитку досліджуваного феномену.

У дисертаційному дослідженні автор також використав загальні принципи вивчення історичних явищ. В основу теоретико-методологічної бази дисертації покладено принципи історизму, наукової об'єктивності, системності, інтуїтивно-логічний принцип.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період другої половини 60-х рр. ХХ ст. Водночас, для досягнення поставлених цілей та завдань, автор вважав за доцільне за необхідності виходити у своєму дослідженні за вказані хронологічні межі.

Географічні рамки дослідження обіймають країни Західної Європи та Сполучені Штати Америки. Разом з тим, автор не ставив за мету здійснення послідовного аналізу проявів молодіжної активності в кожній з країн Заходу. Розгляд конкретних подій, пов'язаних з активізацією молодіжного протесту, підпорядкований необхідності виділення загальних рис та специфічних особливостей даного руху як цілісного історичного явища, характерного для західної цивілізації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що автором здійснено першу в українській історіографії спробу комплексного ретроспективного аналізу молодіжного руху другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи та США як цілісного історичного явища. Динаміка молодіжного протесту 60-х рр. розглянута в тісному взаємозв'язку об'єктивних процесів соціальної трансформації західного суспільства з суб'єктивними аспектами, зокрема зрушеннями у молодіжній свідомості в 50 – 60-х рр. Автор зробив спробу ґрунтовного аналізу та систематизації теоретичних засад та ідейних витоків молодіжного протесту. При здійсненні дослідження автор намагався подолати обмеженість, притаманну як радянській марксистсько-ленінській історіографії (соціально-економічний детермінізм), так і західним науковцям (надмірне захоплення суб'єктивними, психологічними факторами), і, водночас, продуктивно використати позитивні моменти різних напрямків історіографії. Багато уваги в

дослідженні приділено характеристиці понятійного апарату, що також є новацією у вітчизняній історіографії проблеми.

Практичне значення одержаних результатів визначається науковою новизною і полягає у можливості їх використання в наукових, навчальних та прикладних цілях.

Матеріали та отримані висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані як теоретична або фактологічна основа для підготовки узагальнюючих праць з всесвітньої історії другої половини ХХ ст. Деякі аспекти можуть бути залучені до написання робіт з соціології молоді, при підготовці навчально-методичних посібників, а також використані відповідними державними установами, відомствами, діяльність яких пов'язана з виробленням молодіжної політики України.

Фактологічних матеріал дисертації та її результати вже використовуються у навчальному процесі у Чернівецькому національному університеті, на кафедрі історії нового та новітнього часу факультету історії, політології та міжнародних відносин, де автором розроблено спеціальний курс "Молодіжний радикалізм в другій половині 60-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи та США".

Апробація результатів дисертації здійснена під час обговорення на засіданні кафедри історії нового та новітнього часу факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Основні ідеї та окремі положення дисертаційного дослідження пройшли апробацію у виступах під час наступних конференцій: I Всеукраїнська наукова конференція "Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії" (м. Луганськ, 8-9 лютого 2001 р.); XXVI міжвузівська науково-методична конференція "Нові технології навчання та покращення якості підготовки фахівців з вищою освітою" (м. Полтава, 21-23 березня 2001 р.); II та III Всеукраїнські науково-практичні конференції студентів, аспірантів та молодих вчених за підтримки Київської міської державної адміністрації "Крок у майбутнє" (м. Київ, 22-24 травня 2002 р. та 25-27 червня 2003 р.).

Публікації. Результати дослідження опубліковані в 11 авторських публікаціях, шість з яких – у наукових фахових виданнях з історичних наук, що входять до переліку ВАК України.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, висновків (185 с.), списку

використаних джерел та літератури (231 найменування на 20 сторінках). Загальний обсяг дисертації складає 205 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт, хронологічні та географічні межі, методологічну основу дослідження, його наукову новизну, практичне значення, розкрито зв'язок дисертації з науковими програмами та темами, апробацію результатів дослідження, структуру роботи.

У **першому розділі** „**Стан розробки проблеми та джерельна база дослідження**” міститься аналіз наукової літератури вітчизняних і зарубіжних учених з проблеми дисертаційного дослідження та його джерельної основи, а також здійснено спробу визначення поняття "молодь", з'ясування його характерних рис та особливостей.

У першому підрозділі „*Розробка проблем молодіжного руху другої половини 60-х рр. у вітчизняній та зарубіжній історіографії*” здійснено огляд наукових праць, використаних дисертантом у ході дослідження. Автор пропонує умовно поділити історіографію досліджуваної теми на три групи.

До першої варто віднести праці радянських авторів, у яких проблема молодіжного руху другої половини 60-х рр. в країнах Заходу знайшла вагоме відображення. Характерної їх рисою була публіцистичність, неспроможність пояснити справжню суть молодіжного руху 60-х рр. за допомогою традиційного класового підходу, спрощення, схематизація причин, проявів та особливостей активізації молодіжного радикалізму.

Одними з найкращих з точки зору сумлінності та достовірності висновків є роботи К. Мяло, Ю. Давидова, М. Новінської, А. Тимошенко, В. Худавердяна, А. Грачова, П. Решетова. Окремо необхідно відмітити фундаментальну колективну працю радянських істориків "Лівий студентський рух у країнах капіталізму", у якій докладно висвітлені прояви молодіжного протесту в кожній з головних країн Заходу (США, Великобританії, Франції, Італії, ФРН, Бельгії, Канаді).

Друга група праць являє собою напрацювання дослідників з країн Західної Європи та США. Основний масив використаних у даному дослідженні зарубіжних робіт належить англomовним дослідникам зі США та Великої Британії, меншою мірою –

західнонімецьким, французьким та італійським науковцям та журналістам.

Для західної історіографії характерним є виразний плюралізм точок зору дослідників на проблему. Нерідко виділяються оцінки полярні. До таких варто віднести роботи *марксистського, консервативного та радикального* напрямків. Публікації марксистського спрямування на перше місце виносили соціально-економічний підхід в аналізі явища. Зразком таких робіт можуть слугувати публікації В. Шветтмана та У. Зандера, а також М. Джекса. Прикладом нищівної критики молодіжного та студентського руху є робота консервативного науковця Р. Нісбета. Праця Р. Флекса, близького до "нових лівих", є взірцем перебільшено позитивної оцінки молодіжного руху 60-х рр., його цілей та учасників.

Однак, загалом, західні дослідники намагались уникати різких і однастайних оцінок феномену молодіжного протесту 60-х рр., були достатньо поміркованими та об'єктивними у своїх судженнях. З переліку найбільш ґрунтовних комплексних досліджень варто виділити роботи К. Менерта, С. Ліпсета, Дж. Статери, меншою мірою Ф. Фрідмана. Проблемам генераційної свідомості, молодіжного насильства присвячені роботи К. Кеністона; аналізу молодіжної контркультури у її динаміці, з'ясуванню історії понять "субкультура" та "контркультура" - монографія К. Ліча.

Варто відмітити також низку праць загального характеру, присвячених історії розвитку західного суспільства чи світу в цілому протягом ХХ ст. Насамперед, це роботи таких дослідників, як Ф. Джилберт, К. Фіндлі та Дж. Ротні, Е. Хобсбаума, Р. Маккензі, Н. Кантора та інші, праці яких містять відповідні розділи про молодіжний рух в другій половині 60-х рр.

До третьої групи належать праці українських та російських авторів пострадянської доби.

Більшість публікацій, що з'явилися в Україні, носили переважно публіцистичний характер, не відрізняючись особливою глибиною. Виключенням були окремі дослідження проблем молодіжного руху 60-х рр. вітчизняними науковцями В. Глебовим, Ю. Теміровим, В. Павловським. Загалом же, правомірно говорити про відсутність у вітчизняній пострадянській історіографії узагальнюючих наукових праць з даної проблематики.

У подібному стані наукова розробка проблеми перебуває на

теренах Російської Федерації, де тематика молодіжного протесту 60-х витиснута з наукового обігу публікаціями газетно-журнального характеру, яких особливо багато на російських сайтах мережі Інтернет.

У другому підрозділі „Джерельна база дослідження” здійснюється огляд джерел, використаних дисертантом при проведенні даного дослідження.

Поставлені перед дисертацією завдання значною мірою зумовили форму та зміст досліджуваних джерел. Їх основу становлять насамперед художні та наукоподібні твори, листи, інтерв'ю та спогади попередників, лідерів, учасників та очевидців молодіжного руху 60-х рр. в країнах Західної Європи та США. Разом з тим, в дослідженні задіяні праці інтелектуалів (політиків, філософів, соціологів тощо), які прямо чи опосередковано здійснили суттєвий вплив на формування ідеології молодіжного протесту та масової свідомості його учасників (В. Райх, Е. Фромм, Г. Маркузе). Необхідно відмітити вагому роль Інтернет-ресурсів у забезпеченні джерельної бази дослідження.

Специфічне місце серед джерел займають роботи російського революціонера Л. Троцького, теоретична спадщина якого користувалася неабиякою популярністю серед молоді, а деякі принципи положення навіть були запозичені лідерами та ідеологами протесту 60-х рр., ставши вагомими елементами молодіжної ідеології.

З метою з'ясування ролі родинного виховання у формуванні протестної свідомості молоді 60-х рр. використана робота Б. Спока «Дитина та догляд за нею». Для більш виразної ілюстрації деяких висновків дисертанта, у дослідженні задіяно роман французького письменника Р. Мерля «За склом», написаний ним на основі результатів численних спілкувань з учасниками та очевидцями молодіжного руху 1968 р. у Франції.

У третьому підрозділі „Категорія “молодь” та її характеристика”, автор робить спробу дати визначення дефініції «молодь» та з'ясувати її сутність. Він доходить висновку, що питання вікових меж учасників молодіжного руху другої половини 60-х рр. не було остаточно розв'язане ні радянськими, ні західними дослідниками проблеми. Не було чіткості в цьому питанні і серед самих активістів молодіжного протесту. Тому автор пропонує під категорією “молодь 60-х рр.” розуміти тих, хто став студентом вищого навчального закладу, або розпочав власне

трудове життя саме у 60-х рр., не забуваючи водночас про фактор вікового самоототожнення.

Характеризуючи соціально-психологічні особливості категорії молодь, автор дослідження приділяє увагу таким властивостям молодіжної психіки як мінливість і рухливість свідомості, підвищена чутливість до різних поглядів та ідеологічних впливів, посилена критичність сприйняття навколишнього світу, прямолінійність, емоційну нестійкість та інші.

Джерелознавчий огляд засвідчує нагальну потребу у новій інтерпретації джерел, раніше переважно недоступних для пересічного громадянина або викривлених радянською критикою. Аналіз стану наукової розробки проблеми свідчить, що більшість досліджень мають односторонній характер, схильні до описовості, публіцистичності, або гіпертрофованого приділення уваги одному з аспектів проблеми при ігноруванні інших. Не розроблено остаточно залишається у сучасній історіографії проблема науково коректного визначення поняття "молодь", а також з'ясування вікових меж учасників молодіжного протесту 60-х рр. Все це доводить необхідність здійснення комплексного ретроспективного дослідження молодіжного руху другої половини 60-х рр. в країнах Заходу та США.

У другому розділі **„Причини піднесення молодіжного руху в другій половині 60-х рр. XX ст. в країнах Західної Європи та США”** розкриваються основні передумови та причини активізації молодіжного протесту.

У першому підрозділі *„Нові тенденції в розвитку західного суспільства та їх вплив на формування молодіжної свідомості”* дисертант простежує зміни в розвитку економіки, науки, техніки та духовного життя західного суспільства, намагається з'ясувати їх дію на зрушення у молодіжній свідомості.

Автор вважає, що в країнах Західної Європи та США на тлі перевороту в галузі науки та техніки, найбільшого за останні 20 років економічного піднесення, а також лібералізації внутрішньополітичного життя в умовах міжнародної політики розрядки, відбувся певний перелом у свідомості молодого покоління, яке почало відчувати духовну кризу та будь за що намагалось віднайти загублений сенс власного існування.

Водночас, автор дослідження відзначає, що основна маса активістів молодіжного руху другої половини 60-х рр. являла собою вихідців з заможних, привілейованих прошарків суспільної

еліти, батьки яких не змогли привчити їх до відповідальності у майбутньому «дорослому» житті. Значну роль відіграло прискорення фізіологічного розвитку молодшої людини, який суттєво випереджав еволюцію її психіки. Інфантилізм таких молодих людей, їх небажання готуватись до самостійного життя особливо проявилось у загостренні явища, відомого як «конфлікт батьків і дітей».

У другому підрозділі *„Криза системи вищої освіти в країнах Заходу, її реформування та реакція молоді”* розглядаються дві головні передумови піднесення молодіжного руху – криза системи вищої освіти та зміни у суспільному статусі західної гуманітарної інтелігенції.

Автор доходить висновку, що внаслідок об’єктивних соціально-економічних процесів у країнах Заходу гуманітарна інтелігенція та студенти почали втрачати статус суспільної еліти, перетворюючись на особливу категорію найманих працівників. Зростання, в результаті післявоєнного демографічного вибуху, чисельності студентів вищих навчальних закладів привело до посилення конкуренції серед студентства за дипломи, а серед випускників – за робочі місця. Будучи непідготовленою до такої конкуренції, значна частина студентів почала відчувати сильний психологічний дискомфорт та страх за майбутнє.

Дисертант вказує, що вирішальну роль у розгортанні молодіжного протесту 60-х рр. відіграло студентство, переважно з гуманітарних факультетів. Пояснюється це наявністю в них вільного часу та теоретичних знань, достатніх для розробки гасел протесту, концентрацією студентів у великих колективах, що сприяє взаємним контактам і створенню студентських організацій, а також певним космополітизмом та глобалізмом мислення.

У третьому підрозділі *„Міжнародні чинники радикалізації настроїв молоді країн Західної Європи та США”* автор дослідження аналізує фактори зовнішньополітичного характеру, які суттєво вплинули на активізацію молодіжного протесту в другій половині 60-х рр. Такими факторами дисертант вважає агресію США проти В’єтнаму, національно-визвольний рух в країнах "третього світу", насамперед на Кубі та в інших державах Латинської Америки, "культурну революцію" в Китаї.

У четвертому підрозділі *„Загроза активізації правого радикалізму”* дисертант досліджує притаманну для суспільно-політичного розвитку країн Заходу в 60-х рр. XX ст. тенденцію

посилення активності праворадикальних та правоекстремістських політичних сил та її вплив на формування молодіжного протесту.

Автор доходить висновку, що активізація ультраправих, в умовах загального полівіння громадської думки, інтуїтивно сприймалась представниками молодіжного руху як певна загроза фашизації "суспільства батьків" і сприяла втраті довіри до нього з боку молоді. Природний консерватизм державного апарату, окремі випадки перебільшення владних повноважень представниками силових структур, теракти, здійснені правими екстремістами, контакти між ультраправими політичними силами та представниками урядових кіл однаковою мірою сприймались ліворадикальною молоддю як приклад змови держави з неофашистськими колами.

У п'ятому підрозділі *„Вплив локальних подій та обставин внутрішньополітичного розвитку окремих країн Заходу на молодіжний протест другої половини 60-х рр. ХХ ст.”* розглядаються вторинні чинники піднесення молодіжного руху 60-х рр., що впливали з конкретних особливостей внутрішньої політики держав Західної Європи та США: в США - рух негрів Південних штатів за свої права, а також трагічна смерть президента Дж. Кеннеді; у Франції - авторитарні тенденції режиму особистої влади президента де Голля.

Таким чином, проведений аналіз дозволив зробити висновок, що активізація молодіжного руху в другій половині 60-х рр. ХХ ст. була зумовлена сукупністю глибинних процесів і явищ, характерних для тогочасного західного суспільства та посилена низкою подій зовнішньо- і внутрішньополітичного розвитку держав Західної Європи та США.

У третьому розділі **„Ідейні витоки молодіжного руху другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи та США”** дисертант досліджує ідейні витоки та основні ідеологічні засади молодіжного протесту.

У першому підрозділі *„Проблеми ідеології молодіжного руху 60-х рр. ХХ ст.”* розглядається поняття "ідеологія", коротко формулюються проблеми та особливості ідеології молодіжного руху 60-х рр.: її розмитість, строкатість та еkleктичність. Водночас, ідеологія молодіжного протесту 60-х рр. визначається як ліворадикальна. При цьому з'ясовується вплив історичних та національних традицій соціальних рухів у різних країнах Заходу та їх роль у формуванні цілей та методів молодіжного протесту.

У другому підрозділі *„Вплив ліворадикальних доктрин на формування ідеології молодіжного руху 60-х рр. ХХ ст.”* досліджується вплив на формування ідеології молодіжного руху ліворадикальних політичних доктрин: анархізму, троцькізму та маоїзму.

Серед визначальних елементів, які увійшли до складу ідеології молодіжного протесту, можна відмітити: уявлення про державу як першопричину класових протиріч, проповідь стихійності протесту; концепція перманентного характеру революції; негативне ставлення до бюрократії як одного з основних ворогів революційних перетворень; ідея переміщення центру світової революції з Європи в країни "третього світу"; концепція "культурної революції" як засобу привнесення "революційної свідомості" в широкі народні маси.

У третьому підрозділі *„Бітництво та його вплив на визначення характеру молодіжного протесту”* досліджується роль субкультури бітників у формуванні основних світоглядних мотивів молодіжного радикалізму 60-х рр. Дисертант з'ясовує походження терміну "бітник", дає характеристику бітництва як літературного напрямку, визначає основні ідеї бітників.

Автор доходить висновку про виключну важливість літературної творчості та суспільних настроїв бітників у визначенні характеру молодіжного протесту 60-х рр. На його думку, саме під впливом бітників були сформовані наступні елементи ідеології молодіжного руху: заклики до заміни раціоналізму ірраціоналізмом, а розуму – уявою; ескапізм, інтравертний характер протесту молодіжних субкультур; розчарування у західній високотехнологічній цивілізації та пошуки альтернативи на Сході; апологія культу насильства; пошуки "нової свідомості" за допомогою різноманітних сексуальних експериментів та вживання наркотичних речовин.

У четвертому підрозділі *„Теорії "сексуальної" та "психоделічної" революції”* досліджуються поширені у 50 - 60-х рр. теорії В. Райха про ототожнення соціального звільнення з сексуальним та Т. Лірі про наркотики ("психоделіки") як форму опору індивіда тиску зовнішнього світу. Окреслюється їх роль як одного з вагомих джерел формування ідеології молодіжного протесту другої половини 60-х рр.

У п'ятому підрозділі *“Ідейно-філософські погляди “нових лівих”* докладному аналізу піддані ідеї та основні концепції "нових

лівих" – ліворадикального, неомарксистського за змістом ідейно-філософського напрямку, поширеного в країнах Західної Європи та США, починаючи з 50-х рр. Автор відзначає, що у другій половині 60-х рр. рух "нових лівих" набув масового характеру завдяки тому, що злився з молодіжним протестом на основі визнання авангардної ролі студентства у здійсненні революційних перетворень у суспільстві. У якості прикладу найбільш поширених ідей "нових лівих" автор наводить концепції окремих представників Франкфуртської соціологічної школи (Е. Фромма, Г. Маркузе), також Ч.Р. Міллса та Ф. Фанона.

У шостому підрозділі *"Ідеологічні розробки студентських лідерів"* розглядаються деякі концептуальні напрацювання найбільш яскравих лідерів студентських виступів другої половини 60-х рр.: західнонімецького студента-соціолога Р. Дучке та французького студента німецького походження Д. Кон-Бендіта.

Отже, ідеологія молодіжного руху другої половини 60-х рр. була явищем неоднозначним і формувалась під впливом багатьох обставин. В умовах активізації молоді країн Західної Європи та США вона відіграла об'єднуючу роль, сприявши згуртуванню радикально налаштованої молоді навколо певних ідейних принципів.

У четвертому розділі **„Форми і прояви молодіжного протесту другої половини 60-х рр. XX ст. та причини занепаду молодіжного руху в країнах Західної Європи та США на рубежі 60 – 70-х рр.”** дисертант з'ясовує визначення "субкультура" та "контркультура", аналізує основні етапи молодіжного руху, його конкретні форми і прояви, досліджує причини його занепаду.

У першому підрозділі *„Поняття "субкультура" та "контркультура", їх характеристика"* автор робить спробу з'ясування понять "субкультура" та "контркультура", їх співвідношення для дотримання максимальної термінологічної коректності при дослідженні основних форм та конкретних проявів молодіжного руху 60-х рр. Дисертант пропонує вживати поняття "контркультура" як синонім молодіжного протесту 60-х рр. в усіх його проявах, а "субкультура" як сукупність ознак, що характеризують світогляд, поведінку та спосіб існування певної частини молоді.

Елементами, характерними для молодіжної контркультури 60-х рр., автор вважає молодіжний сленг, заперечення морально-етичних цінностей домінуючої у суспільстві культури, ставлення

до насильства як способу вирішення проблем особистого чи суспільного життя, комунаризм, рок-музику, вживання психоделіків (наркотичних речовин) та сексуальну розкутість.

У другому підрозділі *„Рух хіппі як прояв молодіжного неполітичного протесту в другій половині 60-х рр. ХХ ст.”* з'ясовується походження назви субкультури хіппі, досліджуються їх головні світоглядні мотиви, стиль життя, манеру одягатись, соціальний склад тощо. Дисертант підкреслює дві специфічні риси, привнесені у молодіжну контркультуру рухом хіппі: прагнення жити окремими комунами та ненасильство як основу життєвої філософії. Автор наголошує на виразній аполітичності хіппі, яка вплинула на визначення методів їх протесту.

У третьому підрозділі *„Форми суспільно-політичного протесту молоді”* досліджуються основні етапи та конкретні форми суспільно-політичного протесту молоді в країнах Заходу. Автор виділяє три етапи молодіжного руху: 1) зародження політичного протесту молоді на початку 60-х рр.; 2) радикалізація суспільно-політичного протесту молоді з другої половини 60-х рр.; 3) спад молодіжної активності на рубежі 60 – 70-х рр. Водночас, дисертант визначає характерні особливості, притаманні для кожного з етапів.

У четвертому підрозділі *„Гібридні прояви молодіжного руху другої половини 60-х рр.”* розглядаються молодіжні субкультури, які виникли на перетині неполітичного та суспільно-політичного напрямків молодіжного протесту, і для яких було характерним поєднання зовнішнього вигляду, манери поведінки та життєвого стилю хіппі з політичними цілями лівих радикалів. До них автор відносить американських "йіппі", голландських "прово" та інших.

У п'ятому підрозділі *„Причини занепаду молодіжного протесту на рубежі 60 – 70-х рр.”* дисертант досліджує основні симптоми та причини занепаду молодіжного руху в країнах Заходу. Такими причинами автор вважає: внутрішню слабкість, обумовлену недоліками організації та ідеології молодіжного протесту; ідеалізацію контркультурних способів політичної активності; самоізоляцію молодіжного руху від інших політичних сил та соціальних верств; “молодіжний расизм” як комплекс недовіри до представників старшого покоління; гнучку політику правлячих кіл країн Заходу, яка поєднувала репресії проти учасників руху з деякими поступками; здатність західного суспільства до асиміляції багатьох типових зовнішніх ознак

молодіжної контркультури; уповільнення темпів соціально-економічного розвитку в країнах Західної Європи і США та початок економічної кризи.

Таким чином, проведений аналіз показав, що молодіжний рух у другій половині 60-х рр. знаходив свій конкретний прояв у найрізноманітніших формах. Всі вони об'єднувались загальним неприйняттям матеріальної та духовної культури західного суспільства та відображали специфічні спосіб мислення та життя, спільні для учасників як суспільно-політичного, так і неполітичного протесту молоді. Найбільш значним проявом неполітичного напрямку контркультури був рух хіппі, політичного - студентські заворушення в різних країнах Заходу, поширеними були і гібридні форми прояву молодіжного протесту. Занепад молодіжного протесту на початку 70-х рр., як і його попередня активізація базувався на поєднанні об'єктивних процесів та явищ у суспільному розвитку країн Заходу з низкою причин політичного та соціально-психологічного характеру.

У **висновках** узагальнюються основні положення і результати дослідження.

У дисертації з'ясовано, що молодіжний рух другої половини 60-х рр. у країнах Заходу був не лише своєрідним індикатором непопулярності зовнішньої та внутрішньої політики урядів Західної Європи і США, але й одночасно результатом і проявом глибокої кризи основних духовних цінностей західного суспільства, історично зумовленої переходом до постіндустріальної цивілізації.

Основною передумовою протесту була втрата молодих представників середніх класів з дипломами про вищу гуманітарну освіту елітарного статусу в суспільстві та їх небажання пристосовуватись до життя в принципово нових соціальних умовах. В основі молодіжного руху 60-х рр. лежали не матеріальні, а суб'єктивно-психологічні фактори, сконцентровані навколо страху перед власним майбутнім.

Центрами розгортання молодіжного протесту ставали вищі навчальні заклади та студмістечка. Відповідно, основною рушійною силою молодіжного руху 60-х рр. стало студентство. Найактивнішими учасниками протесту були студенти гуманітарних факультетів (соціологи, юристи, філософи), переважно вихідці з заможних прошарків населення. Схильність до теоретизування, отримані в ході навчання знання та навички

оперування ними, дозволили їм взяти на себе завдання з формування ідеології молодіжного протесту.

Остання за своїм характером була ліворадикальною, антикапіталістичною, антиімперіалістичною та антиавторитарною. Її головна особливість: логічна незавершеність, аморфність та крайній еkleктизм. Водночас, є всі підстави вважати ідеологію молодіжного протесту цілком оригінальним явищем у духовному житті західного суспільства.

Однією з найхарактерніших особливостей молодіжної свідомості та культури було те, що радикальна молодь 60-х рр. вважала біполярну модель світу "капіталізм – радянський соціалізм" позбавленою реальної альтернативи. Протягом 60-х рр. у межах молодіжних субкультур відбувались пошуки власної моделі майбутнього суспільства, особливостями яких була їх виразна ворожість домінуючій культурі.

На рівні політичної філософії альтернативний "проект" молодих радикалів 60-х рр. описувався термінами "соціалізм", "комунізм", являючи собою повернення до утопічних революційних концепцій XIX – початку XX ст. На культурно-побутовому рівні така альтернатива була втілена у молодіжній контркультурі.

Конкретні прояви молодіжного руху 60-х рр. розрізнялися за поставленими цілями. Можна запропонувати наступну класифікацію проявів молодіжного руху:

- акції морального впливу (фестивалі хіппі, рух за громадянські права чорношкірого населення США, "лав-іни" тощо);
- акції громадсько-політичного характеру (кампанія за "вільний університет", "сіт-іни", "тіч-іни", "хеппенінги", мирні мітинги та демонстрації);
- акції екстремістського та терористичного характеру (сутички з поліцією, "трешинг", "руйнація", "міська герілья" тощо).

Занепад молодіжного протесту на початку 70-х рр. XX ст. був зумовлений цілою низкою різних за вагою та значенням причин. Серед них найвагомішими були внутрішні вади молодіжного протесту, гнучка політика урядів та застосування різних програм з метою інтеграції "бунтівної молоді" у суспільне життя, нові тенденції суспільного розвитку країн Заходу на початку 70-х рр. XX ст.

Отож, протест 60-х рр. став реакцією молоді країн Заходу на негативні сторони глобальних соціальних процесів.

Наслідувальна та еkleктична за самою природою молодіжного світосприйняття, ідеологія та практика молодіжного руху 60-х рр. становили водночас цілком оригінальну сукупність. Однак запропонована альтернатива суспільного устрою була примарною за цілями та утопічною за методами їх досягнення. Внутрішні вади молодіжного протесту, неспроможність досягти задекларованих його учасниками цілей, нова молодіжна політика урядів країн Заходу, та перебіг економічного, політичного, соціального та культурного розвитку суспільства зумовили занепад молодіжного руху на початку 70-х рр.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Мінаєв А.В. Молодіжний рух другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Заходу: причини піднесення // Питання історії нового та новітнього часу: Збірник наукових статей. - Вип. 6. – Чернівці: ЧДУ, 1999. – С. 281-287.
2. Мінаєв А.В. Піднесення молодіжного руху другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Заходу та причини його занепаду // Питання історії нового та новітнього часу: Збірник наукових статей. - Вип. 7. – Чернівці: Рута, 2000. – С. 114-124.
3. Мінаєв А.В. Причини активізації молодіжного радикалізму в країнах Заходу в другій половині 60-х рр. ХХ ст. та його особливості // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 10. – Тернопіль, 2000. – С. 237-242.
4. Мінаєв А.В. Ідейні витоки молодіжного руху другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Заходу // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 13. – Тернопіль, 2001. – С. 198-204.
5. Мінаєв А.В. Масова свідомість активістів та учасників молодіжного руху другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Заходу: аналіз за Е. Фроммом // Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії / Матеріали I Всеукраїнської наукової конференції 8-9 лютого 2001 р. – Луганськ: СНУ, 2001. – С. 239-242.
6. Мінаєв А.В. Криза системи вищої освіти в країнах Західної Європи і США в 50 – 60-х рр. ХХ ст. та реакція молоді // Матеріали ХХVI міжвузівської науково-методичної конференції "Нові технології навчання та покращення якості підготовки

фахівців з вищою освітою" 21-23 березня 2001 р. – Полтава: ПКІ, 2001. – С. 382-386.

7. Мінаєв А.В. Ідейні джерела молодіжного радикалізму другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Заходу // Крок у майбутнє: Тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених за підтримки Київської міської державної адміністрації (22-24 травня 2002 р., м. Київ). – К.: Політехніка, 2002. – С. 105.

8. Мінаєв А.В. Молодіжний рух другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Заходу: причини занепаду // Збірка тез доповідей учасників III Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених за підтримки Київської міської державної адміністрації "Крок у майбутнє" (25-27 червня 2003 р., м. Київ) / Уклад.: Кухарев С.О. – К.: ІВЦ "Видавництво "Політехніка"", 2003. – С. 94.

9. Мінаєв А.В. До питання про особливості радянської історіографії молодіжного руху 60-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи і США // Історична панорама: Збірник наукових статей. – Вип. 1. - Чернівці: Рута, 2004. – С. 81-89.

10. Мінаєв А.В. Радянська історіографія молодіжного руху 60-х рр. ХХ ст. в країнах Заходу та її особливості // Буковинський журнал. – 2004. - № 3-4. – С. 57-65.

11. Мінаєв А.В. Бітники та їх вплив на характер молодіжного протесту 60-х рр. ХХ ст. в країнах Заходу // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових статей. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Вип. 229-230. - Чернівці: Рута, 2004. – С. 219-221.

АНОТАЦІЯ

Мінаєв А.В. Молодіжний рух другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи та США: ретроспективний аналіз. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2005.

У дисертації здійснено комплексне дослідження молодіжного руху другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи та США. Проаналізовано характерні соціально-психологічні особливості категорії молодь, з'ясовано передумови та причини

активізації молодіжного радикалізму. Досліджено характерні риси молодіжної ідеології, розкрито основні ідейні витoki молодіжного протесту. Систематизовано основні підходи до визначення понять "субкультура" та "контркультура", з'ясовано головні елементи молодіжної контркультури 60-х рр. Проаналізовано рух хіппі як основний прояв неполітичного протесту молоді, досліджено форми суспільно-політичного протесту та його етапи, розкрито сутність гібридних форм молодіжного руху. З'ясовано причини занепаду молодіжної активності на рубежі 60 – 70-х рр.

Ключові слова: молодь, молодіжний рух, молодіжний протест, молодіжна ідеологія, радикалізм, субкультура, контркультура.

АННОТАЦИЯ

Минаев А.В. Молодежное движение второй половины 60-х гг. XX в. в странах Западной Европы и США: ретроспективный анализ. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 – всемирная история. – Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, Черновцы, 2005.

В диссертации осуществлено комплексное исследование молодежного движения второй половины 60-х гг. XX в. в странах Западной Европы и США. Проанализированы характерные социально-психологические особенности категории молодёжь. В качестве таких особенностей автор выделяет неустойчивость, подвижность сознания, повышенную впечатлительность к разным взглядам и идеологическим влияниям, критичность восприятия окружающего мира, прямолинейность, эмоциональную переменчивость и прочие.

Выяснены основные предпосылки и причины активизации молодежного протеста второй половины 60-х гг. Первостепенными предпосылками подъема молодежного движения в странах Запада автор считает перелом в сознании молодого поколения, охвативший его духовный кризис на фоне переворота в области науки и техники, наибольшего за последние 20 лет экономического подъема, а также либерализации внутривнутриполитической жизни в условиях международной политики разрядки. Причинами активизации молодежного радикализма являлись изменение социального статуса гуманитарной

интеллигенции и выпускников вузов в частности, агрессия США против Вьетнама, национально-освободительное движение в странах "третьего мира", "культурная революция" в Китае, усиление активности ультраправых сил, движение негров США за свои права, трагическая смерть президента Дж. Кеннеди, авторитарные тенденции режима личной власти президента Франции де Голля.

В диссертации подробно исследована идеология молодежного протеста. Автором отмечены такие ее характерные черты, как размытость, идейная неоднородность и крайний эклектизм. Среди главных идейных источников молодежного движения 60-х гг. в странах Запада особенно выделяются леворадикальные политические доктрины анархизма, троцкизма и маоизма, литературное творчество битников, теории «сексуальной» и «психоделической» революции, социальные и философские идеи «новых левых», теоретические разработки студентов-радикалов.

Автором систематизированы основные подходы к определению понятий «субкультура» и «контркультура», определены первостепенные элементы молодежной контркультуры 60-х гг., каковыми являлись молодежный сленг, отрицание морально-этических ценностей доминирующей в обществе культуры, отношение к насилию как способу решения проблем личной или общественной жизни, коммунаризм, рок-музыка, употребление «психоделиков» (наркотических веществ) и сексуальная раскованность.

В диссертации проанализировано движение хиппи как основное проявление неполитического протеста молодежи, исследованы формы общественно-политического протеста и его этапы, раскрыта сущность гибридных форм молодежного движения. Выяснены причины упадка молодежной активности на рубеже 60 - 70-х гг., среди которых основными являлись внутренние изъяны молодежного протеста, разочарование молодых радикалов в возможности достижения своих целей, гибкая политика правительств стран Запада, сочетавшая репрессии с частичным удовлетворением требований бунтовщиков, новые тенденции социально-экономического, политического, культурного развития стран Запада на рубеже 60-х - 70-х гг. XX ст.

Ключевые слова: молодежь, молодежное движение, молодежный протест, молодежная идеология, радикализм, субкультура, контркультура.

SUMMARY

A. Minaev. Youth Movement in late 60's of the XXth century in Western Europe and the USA: Retrospective analysis. – Manuscript.

Thesis for the Scholarly degree of the Candidate of Sciences in History. Speciality 07.00.02. – World History. – Yu. Fed'kovych Chernivtsi National University – Chernivtsi, 2006.

The thesis represents complex research of youth movement in late 60's of the XXth century in Western Europe and the USA. Specific social and psychological peculiarities of youngsters are analyzed, premises and reasons for youth radicalism stirring up. Characterizing features of youth ideology are researched; the main ideology grounds of youth protest are highlighted. Principal approaches to determination of the following concepts as “subculture”, “counter-culture” are systematized. Key elements of youth “counter-culture” of 60's are found out. The movement hippie as a bright manifestation of non-political youth protest is analyzed, the forms of social and political protest and its stages are investigated, essence of hybrid forms of youth movement is disclosed. The reasons for youth activity decline throughout 60's-70's are revealed.

Key words: youth, youth movement, youth protest, youth ideology, radicalism, subculture, counter-culture.